

HOOFDSTUK II

GENTSE LOGES TOT 1786

Hierna worden enkele summie gegevens verstrekt over de acht loges die met zekerheid te Gent hebben bestaan tot de toepassing van het edict van keizer Jozef II in 1786. De geschiedenis van deze loges moet nog geschreven worden, maar het beschikbare bronnenmateriaal is bijzonder schaars.¹

La Discrète Impériale et Royale (1762-1767)

De loge La Discrète Impériale et Royale werd waarschijnlijk opgericht omstreeks 1762, maar slechts vanaf 1764 zijn documenten beschikbaar.² Aanvankelijk was de loge wellicht 'irregulier', in de zin dat zij niet was opgericht krachtens een constitutiebrief van een maçonnieke grootmacht. La Discrète Impériale et Royale had reeds een dochterloge opgericht te Aalst (La Discrète Impériale) toen zij in 1765 door de bemiddeling van Thomas Chambers Cecil (1729-1778) een constitutiebrief aanvroeg bij de Grootloge van Engeland. Cecil was een Engelse edelman, een zoon van de graaf van Exeter, die op een bepaald ogenblik 'Grand Maître de la loge écossaise te Londres' was. Tussen 1758 en 1765 verbleef hij geregeld te Brussel waar hij er als vrijmetselaar bedrijvig was. Blijkbaar initieerde Thomas Chambers Cecil zelf een aantal oprichters van de Gentse loge tot de vrijmetselarij, vermits er in een brief van een lid van deze loge sprake is van "la connoissance de la lumière nous étant venue par la présidence de notre très révérend et vénérable frère le milord Cecil à l'Orient de Bruxelles".³

De Gentse loge legde er de nadruk op dat zij als 'loge-mère des Flandres' wenste te worden erkend, met het alleenrecht om in het graafschap Vlaanderen andere loges op te richten. Hierbij moet worden gepreciseerd dat de Provinciale Grootloge, onder Grootmeester markies François Bonaventure du Mont de Gages (1739-1787), slechts

¹ Raadpleeg: Ch. Parmentier, *Histoire de la franc-maçonnerie à Gand*, onuitg. hs. s.d. (ca. 1928), bewaard in de bibliotheek van La Liberté te Gent; A. Verbeemen, *La franc-maçonnerie gantoise*, Gent, 1953; D. Destanberg, *Histoire de la R.: L.: de Saint-Jean sous le titre distinctif du Septentrion à l'Or.: de Gand*, Gent, 1911, 9-25; P. Duchaine, *La franc-maçonnerie belge au XVIIIe siècle*, Brussel, 1911, 467-470; G. Schrans, De vrijmetselarij te Gent tijdens de 18de eeuw. Historisch overzicht en prosopografie, *Acta Macionica*, VI (1996), 261-299.

² Over de loge La Discrète Impériale et Royale vindt men vooral inlichtingen in: B. Van der Schelden, *La franc-maçonnerie belge sous le régime autrichien (1721-1794)*, Leuven, 1923, passim. A. Cordier (*Histoire de l'Ordre maçonnique en Belgique*, Mons, 1854), P. Duchaine (*o.c.*) en D. Destanberg (*o.c.*) kenden het bestaan van deze loge niet. Het archief van La Discrète Impériale (met talrijke verwijzingen naar La Discrète Impériale et Royale) wordt bewaard bij de paters jozefieten in het college te Melle. Een gewezen lid van de Aalsterse loge zou het archief 'op zijn sterfbed' hebben afgegeven aan de stichter van de jozefieten, kanunnik Constant Guillaume Van Crombrughe (geboren te Geraardsbergen in 1789, overleden te Gent in 1865). Zie ook: G. Garcia Chavez, *Constant Guillaume Van Crombrughe, 1789-1865*, lic. verh. KUL, 1980.

³ B. Van der Schelden, *o.c.*, 10.

in 1770 werd opgericht, zodat het Gentse verzoek niet onredelijk was. Toch werd daarop niet ingegaan door de Engelse Grootloge. Op 5 juni 1765 verleende zij een gewone constitutiebrief aan La Discrète Impériale te Aalst, en helemaal niets aan de moederloge te Gent! Men weet niet waarom Londen niet is ingegaan op het verzoek van de Gentse loge. Waarschijnlijk vond men het graafschap Vlaanderen (thans *grosso modo* Oost- en West-Vlaanderen) onvoldoende uitgestrekt voor een Provinciale Grootloge. Deze stand van zaken gaf natuurlijk aanleiding tot spanningen tussen de Gentse loge (zonder constitutiebrief) en haar Aalsterse dochterloge (met constitutiebrief). Wanneer de Gentenaar Bernard de Potter de nieuwe Voorzittend Meester van La Discrète Impériale werd, werden de verhoudingen tussen de twee loges spoedig opnieuw sereen. In 1767 bracht Adriaen Jacques Goethals, op dat tijdstip gewezen Voorzittend Meester van de Gentse loge, nog een bezoek aan de dochterloge te Aalst. Na 1767 is in geen document nog sprake van La Discrète Impériale et Royale. In de Gentse 'Wegwyser' voor 1772 en 1773 wordt de loge niet vermeld, wèl haar dochterloge te Aalst ('La Discrète Impériale, gezeyt de Keyzerlyke Voorzichtigheyd').⁴ Waarschijnlijk staakte de loge haar werkzaamheden omdat zij geen constitutiebrief kon bekomen.

Intussen waren te Gent twee andere loges opgericht, La Candeur en La Bienfaisante, en enkele vooraanstaande leden van La Discrète Impériale et Royale (jonkheer Joseph Sebastien d'Hane de Stuyvenberghe, baron Francis Antoine de Plotho d'Ingelmunster en schepen Joseph Pieter van Volden) waren lid geworden van La Bienfaisante. Kort daarop werd te Gent tevens La Constante Union opgericht, met de steun van Bernard de Potter.

Men weet niet in welk lokaal La Discrète Impériale et Royale vergaderde. Men denkt dat haar voertaal het Frans was. In bepaalde documenten wordt zij "De Keyzerlijke en Koninklijke Voorzichtigheyd" genoemd. Uit de beschikbare ledenbestanden kan men opmaken dat deze loge was samengesteld uit leden van de adel en van de hogere burgerij.

La Candeur (1763-1773, 1785-1786)

De loge La Candeur werd opgericht op 10 oktober 1763 krachtens een constitutiebrief van de 'Grootte loge in Holland', uitgereikt door haar Grootmeester luitenant-generaal baron Carel van Boetzelaer (1727-1803) die van 1759 tot 1798 de Nederlandse grootmacht voorzat. Deze loge was dus 'regulier' vermits zij uitging van een erkende maçonnieke overheid. Ook hier wordt eraan herinnerd dat de Provinciale Grootloge voor de Oostenrijkse Nederlanden pas in 1770 werd opgericht onder het Grootmeesterschap van markies de Gages.

Als lid van de Noord-Nederlandse Grootloge moest La Candeur zich gedragen naar de verordeningen van die grootmacht. Deze verordeningen werden in 1761 door

⁴ *Nieuwen Almanach, curieus en util voor het Jaer 1772 ofte den getrouwen Wegwyser der stad Gend, zoo voor de Vremdelingen als voor de Inwoonders der selve stad*, 97; *Nieuwen Almanach, curieus en util voor het Jaer 1773 ofte den getrouwen Wegwyser der stad Gend, zoo voor de Vremdelingen als voor de Inwoonders der selve stad*, 82.

haar Grootsecretaris J.P.J. du Bois in het Nederlands en het Frans gepubliceerd bij de boekdrukker Rutger van Laeck te Den Haag, met de titel: *De pligten, wetten of algemeene reglementen der Vrye Metzelaaren in een nieuw order geschikt, en goedgekeurt by de Grootte Loge der zeeven Vereenigde Neder-Landen*. Een eerste Nederlandse vertaling van de Constituties van Anderson, door Johan Kuenen 'Gedeputeerd Groot-Meester in alle de Loges van Holland' dateerde reeds van 1736.

Volgens sommige auteurs zou La Candeur, ongeveer een jaar na haar oprichting (dus in 1764), niet meer hebben kunnen voldoen aan haar financiële verplichtingen tegenover de Hollandse grootmacht, omdat zij teveel geld had uitgegeven voor de bouw van haar tempel. Ze zou op dat tijdstip haar constitutiebrief 'verkocht' hebben.⁵ Aan deze legende kan geen geloof worden gehecht, onder meer omdat het vrijmetselaarsdiploma is bewaard (en door Paul Duchaine afgedrukt⁶) dat in 1766 door La Candeur aan advocaat Jean Baptiste Le Cat werd afgegeven, met de handtekening van de Voorzittend Meester Paulus de Pau en van andere bestuursleden van de loge. Wèl is het juist dat La Candeur eind 1764 een korte crisis doormaakte. Op 28 december 1764 deelde zij inderdaad aan de Hollandse grootmacht mee dat zij opgehouden had te arbeiden. Op 18 januari en 17 februari 1765 schreef zij evenwel dat de arbeid was hervat.⁷

Na de oprichting van de Provinciale Grootloge onder markies de Gages verzocht La Candeur (met toestemming van de Hollandse 'Grootte loge') in april 1771 om aansluiting bij de nieuwe grootmacht. Tegen dit verzoek kwam verzet van twee andere Gentse loges. De fiscale ontvanger Jacques Mechelynck, Voorzittend Meester van La Constante Union, voerde aan dat de oprichters van La Candeur hun 'Hollandse constitutiebrief' bij een tafelhouder hadden 'aangekocht'.⁸ Dit bezwaar overtuigt niet, vermits La Candeur op dat tijdstip voorkwam op het tableau van de Nederlandse grootmacht. Grootmeester van Boetzelaer en Grootsecretaris du Bois zouden La Candeur nooit gedoogd hebben indien de loge niet in het bezit was van een reguliere constitutiebrief. De andere Gentse loge, La Bienfaisante, die toen vooral uit leger-officieren was samengesteld, verzette zich tegen de opnemng van La Candeur op het tableau van de Provinciale Grootloge omdat ook onderofficieren en soldaten lid van die loge waren.⁹ De betwisting werd voorgelegd aan de Grootloge te London, waar de Fransman Jean Joseph de Vignoles, 'Provincial Grand Master for the Foreign Lodges'¹⁰, een dubbelzinnig standpunt innam in een brief aan de Nederlandse Grootmeester, baron Carel van Boetzelaer: "Je ne sais comment s'est arrangée l'affaire de la Candeur, car la

⁵ ASLK/CGER, *Un siècle de franc-maçonnerie dans nos régions, 1740-1840*, catal. Brussel, 1983, 165.

⁶ P. Duchaine, *o.c.*, 455 (zie ook de foto van dit diploma in het boek).

⁷ E. A. Boerenbeker, *De Resolutiën van de Grootte Loge 1756-1798*, 's-Gravenhage, 1979, 65.

⁸ Ch. Parmentier, *o.c.*, 73; B. Van der Schelden, *o.c.*, 57.

⁹ H. De Schampheleire, *L'égalitarisme maçonnique et la hiérarchie sociale dans les Pays-Bas autrichiens*, in: H. Hasquin (ed.), *Visages de la franc-maçonnerie belge du XVIIIe au XXe siècle*, Brussel, 1983, 45.

¹⁰ Over de Vignoles, zie: N.S. Sitwell, *The Marquis de Vignolles and the Provincial Grand Lodge for foreign countries*, *Ars Quatuor Coronatorum* (Londen), XII (1936), 122-128.

difficulté pour sa réunion à la Grande Loge Provinciale Autrichienne ne venoit que de la Bienfaisante qui composée d'officiers alléguoit que les ordonnances du Souverain ne lui permettoit pas de se trouver à table avec des soldats dont ils prétendent que la Candeur est composée. Consulté sur ce point, je déclarai cette difficulté contraire aux principes de l'Art ['Art Royal' = vrijmetselarij], mais en même temps j'avouois que cet Art ne pouvoit combattre les devoirs des sujets".¹¹ Uiteindelijk bekwam La Candeur geen aansluiting bij de Provinciale Grootloge van markies de Gages. Zij was overigens niet samengesteld uit 'personnes de condition', die de voorkeur genoten van de markies en blijkbaar ook van La Constante Union en La Bienfaisante.

Leden van La Candeur waren, naast enkele reeds vermelde onderofficieren en soldaten, vooral meesters in de Gentse ambachten en neringen, onder meer Voorzittend Meester Paulus de Pau, een vooraanstaand lid van de aloude nering der wijnschroeders (ook gekend als 'kraankinders'). Ten onrechte houden Paul Duchaine¹² en Hugo De Schampheleire¹³ voor dat in 1766 de Voorzittend Meester van La Candeur de Antwerpse legerofficier Paul de Paulus was. Deze werd overigens pas in 1783 opgetekend als lid van de militaire loge die gehecht was aan het te Namen gekazerneerde regiment van graaf Murray de Melgum. Ook andere bestuursleden van La Candeur kwamen uit de groep van meesters in de ambachten en neringen, onder meer Pieter Francies Trinconi, bestuurslid van de Sint-Lucasnering der schilders en beeldhouwers, Jan Villemerre, bestuurslid van de aloude gilde der metsers en steenhouwers (de 'operatieve' metselaars!) en Pieter de Raeve, bestuurslid van de nering der vleeshouwers. Was bijvoorbeeld ook lid van deze loge de reeds vernoemde advocaat Jean Baptiste Le Cat, die redacteur werd van de *Vlaemsche Indicateur*¹⁴ en rechter tijdens het Frans Bewind.

Men meent dat La Candeur nog enige jaren bleef arbeiden onder de Noord-Nederlandse grootmacht. In 1773 was zij alleszins nog op het tableau van deze grootmacht geregistreerd. Wellicht ontuchtterd door de houding van de Provinciale Grootloge en van haar Gentse zusterloges, staakte zij haar arbeid in 1773 of 1774. Na een tiental jaren maçonnieke slaap ging La Candeur in 1785 opnieuw aan de arbeid, voor korte tijd evenwel. In 1786 diende de loge haar ledenlijst in bij de Geheime Raad

¹¹ Archief Grootoosten der Nederlanden - Fonds van Boetzelaer, *Brief d.d. 27 april 1770 van de Vignoles aan Grootmeester van Boetzelaer* (zie tevens: H. De Schampheleire, *loc. cit.*).

¹² P. Duchaine, *o.c.*, 472.

¹³ H. De Schampheleire, *De Antwerpse vrijmetselaars in de 18e eeuw*, onuitg. lic. verh. VUB, Brussel, 1968, 254; zie ook: A. Van den Abeele, *Brugge onder de acacia, o.c.*, 321.

¹⁴ Over dit eerste Vlaamse spectatoriaal weekblad dat het gedachtengoed van de Verlichting in de volkstaal verspreidde, zie o.m.: H. Hasquin (ed.), *Oostenrijks België (1713-1794). De Zuidelijke Nederlanden onder de Oostenrijkse Habsburgers*, Brussel, 1987, 339-342; J. Smeyers, 2 januari 1779: in Gent verschijnt het eerste Nederlandstalig weekblad. Spectatoriale geschriften in de Zuidelijke Nederlanden, in: M.A. Schenkenveld-van der Dussen, *Nederlandse literatuur - een geschiedenis*, Groningen, 1993, 351-354; M. De Donder, *De 'Vlaemschen Indicateur' ofte Aenwyser der wetenschappen en vrye konsten' (1779-1787)*, onuitg. lic. verh. univ. Gent, 1983. Vgl.: E. Voordeckers, *Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse pers. Repertorium (1667-1914)*, Leuven, 1964, 490-491.

te Brussel.¹⁵ Op dat tijdstip was de Voorzittend Meester Simon Pilloy, een meester-plafonneerder.

Men weet niet in welk taal deze loge arbeidde. In de Gentse 'Wegwyser' van 1772 en 1773 wordt zij vermeld als 'La Candeur, gezeyt De Zuyverhey'.¹⁶ De ledenlijst die zij in 1786 indiende was in het Frans gesteld.

De loge La Candeur vergaderde aanvankelijk in een van de 'principaelste hostelryen' van de stad, 'In den Groenen Herder', aan de Meire (huidige Korte Meer). In 1772 werd deze herberg uitgebreid met een muziekzaal, die te Gent bekend was als 'het groot Concert'. In 1775 werd de herberg omgevormd tot het 'hotel de Bourbon' dat reeds in 1785 werd afgebroken. Daarop vergaderde La Candeur in de minder prestigieuze herberg 'In den Keyser' (L'Empereur) in de toenmalige Korte Nodenaysteeg (de huidige Schuurkenstraat, tussen de Veldstraat en de Leie). Rechtover deze herberg bevond zich sedert 1660 de (op dat tijdstip) waarschijnlijk meer voornamelijk herberg 'het Schuerken', die aan de straat haar huidige benaming gaf. Het is wellicht een toeval dat een geheim genootschap, 'het Gulden [Gilde] van den Sack', sedert 1771 zijn zetel had in 'het Schuerken'.¹⁷ Het reglement van 'het geheim gulden van den souverijnen Sack' wordt bewaard in de centrale bibliotheek van de Gentse universiteit. Art. 10 bepaalt dat "niemand en sal onse sermonie [ceremonie] vermogen te veranderen zoo in het aenveerden van nieuwe mannen van den Sack maer sullen gehouden sijn de geheijme de onderhouden gelijk van oudts is geobserveert". Art. 17: "Ook niemant 't zij proviseerders ofte andere mannen van den Sack en zullen in publique plaetsen vermogen te spreken van den Sack". In art. 12 worden de leden 'broeders' genoemd. Een Gentse parodie van de vrijmetselarij?

La Bienfaisante (1765-1783)

De loge La Bienfaisante werd opgericht op 20 maart 1765 onder het impuls van graaf Maximilien Richard de Trazegnies, luitenant-kolonel in het te Gent gekazerneerde regiment dragonders van graaf Joseph Saint-Ignon. De oprichters van de loge waren voorheen lid van een militaire loge gehecht aan het regiment Saint-Ignon of aan het regiment Los Rios. La Bienfaisante (zoals La Candeur) ontving haar constitutiebrief van de 'Grootte loge in Holland', onder het Grootmeesterschap van luitenant-generaal baron Carel van Boetzelaer. Zoals La Candeur diende La Bienfaisante zich te gedragen naar *De pligten, wetten of algemeene reglementen der Vrye Metzelaaren*, in 1761 neergeschreven door Grootsecretaris J.P.J. du Bois.

Bij de oprichting van de Provinciale Grootloge in 1770 was La Bienfaisante alleszins geen militaire loge meer. Markies de Gages knoopte reeds in april 1770 onderhandelingen aan met La Bienfaisante met het oog op een toetreding tot de Provinciale Grootloge. Dit liep niet van een leien dakje. Reeds tijdens haar eerste jaarvergadering te Mons op 20 mei 1770 hield de Grootloge de aansluiting van La

¹⁵ P. Duchaine, *o.c.*, 270

¹⁶ Zie de verwijzingen in voetnoot 4.

¹⁷ M. Van Wesemael, *Lichte vrouwen te Gent in de 19de eeuw en hun publiciteit, Oostvlaamse Zanten*, LII (1977), 48-51.

Bienfaisante in beraad, en besliste "de suspendre tout commerce avec eux sans qu'au préalable on ait eu de Londres des réponses précises pour les matières contentieuses que l'on a avec eux".¹⁸ Deze passus verwijst niet alleen naar het reeds vermelde verzet van La Bienfaisante tegen een inschrijving van La Candeur op het tableau van de Provinciale Grootloge. Er was nog een gewichtiger moeilijkheid. La Bienfaisante verkoos bij de Hollandse grootmacht aangesloten te blijven zolang markies de Gages weigerde de anciënniteit van La Bienfaisante sedert haar oprichting in 1765 te erkennen. De Provinciale Grootloge keurde het standpunt van haar Grootmeester goed, en besliste "qu'entre tems on ne reconnoitra pas la dite Loge pour Loge légalement constituée et que les Loges de la Province ne pourront avoir aucune communication avec elle".¹⁹

Waarschijnlijk gaf deze beslissing van de Provinciale Grootloge aanleiding tot moeilijkheden te Gent. Zij hield immers in dat leden van een loge die onder de Provinciale Grootloge ressorteerde (La Constante Union) geen bezoek mochten brengen aan La Bienfaisante noch leden van deze loge op hun eigen zittingen toelaten, hoewel beide loges regulier waren. La Constante Union bracht deze delicate stand van zaken onder de aandacht van de Provinciale Grootloge tijdens haar zitting te Brugge op 23 juni 1771. De Provinciale Grootloge temperde haar eerder genomen besluit als volgt: "A l'égard des procédés qu'on doit tenir avec les visiteurs, l'arrêté qu'on a fait au sujet de La Bienfaisante...: vu la représentation faite à ce sujet par les f.: de La Constante Union de l'Or.: de Gand: la L.: P.: [Loge Provinciale] laisse à chaque f.: le soin de se conduire la dessus avec prudence".²⁰

Pas in 1776 aanvaardde La Bienfaisante de voorwaarden van de Provinciale Grootloge. Zij kreeg het nummer 11 op de lijst van de loges, terwijl de andere voorname Gentse loge La Constante Union (die na haar was opgericht!) het nummer 2 droeg. Toen La Bienfaisante zich op 23 augustus 1776 formeel bij de Provinciale Grootloge aansloot, had La Constante Union overigens reeds een drietal jaren haar activiteiten gestaakt.

La Bienfaisante was vooral samengesteld uit officieren en leden van de plaatselijke adel en hogere burgerij. Haar Voorzittend Meesters waren allen edellieden: graaf Maximilien de Trazegnies, markies Joseph Alexandre de l'Aspiur, ridder Simon Joseph de Choisy, jonkheer Joseph Sébastien d'Hane de Stuyvenberghe, graaf Robert Alexandre de Lens d'Oyghem en jonkheer Jean Baptiste l'Olivier. Aan La Bienfaisante was ook een kapittel van 'hoge graden' gehecht.

Het lokaal van La Bienfaisante bevond zich aanvankelijk, zoals dat van La Candeur, in de herberg 'In den Groenen Herder'. Later vestigde de loge zich in het voorname hotel 'Waepens van Engeland' ('Aux Armes d'Angleterre') aan de Kouter (waarschijnlijk het pand naast het hoekhuis met de Zonnestraat), "een notable huys, ... alsnu eene afspanninge ende vrye herberge wesende... op den Peerdecauter, recht over de gaeypeertsen" (1778). De voorpoort van het hotel werd in 1775 vervangen door een

¹⁸ G. Schrans, *o.c.*, 267.

¹⁹ B. Van der Schelden, *o.c.*, 38.

²⁰ Geciteerd door: A. Van den Abeele, *Brugge onder de acacia, o.c.*, 357.

prachtig poorthek in smeedijzer, waarvan men een afbeelding aantreft in *Een remarquabel ambelissement. Gentse woencultuur in Mozarts tijd* (1991), blz. 38. In dit hotel huurde Prins Charles Joseph de Ligne een suite tijdens zijn langdurige verblijven te Gent in 1769-1771.

Bij de spotlustige Gentse bevolking was dit klasse-hotel bekend als 'het boerenhol'. Ook andere woningen aan de Kouter kregen met de tijd fraaie volksbenamingen: de hotels Papeians en Limnander (die later het lokaal waren van de orangistische club La Concorde) werden het 'Verkenskot', de 'club des Nobles' in het hotel Falligan werd 'het Ezelskot', de 'Union Belge' in het 'Grand Café' aan de zuidzijde van de Kouter 'het Hondekot'.

Waarschijnlijk midden de jaren '70 verplaatste La Bienfaisante haar lokaal naar de herberg 'In den Franschen Schilt' aan de Vogelmarkt, waarvan de herbergier Jacques Schellekens lid was van La Félicité. Het moet zijn dat leden van La Bienfaisante onvoorzichtig met vuur omgingen, vermits er in die herberg brand uitbrak op 13 februari 1777 omstreeks 23 uur.²¹

Hoewel de 'Wegwyser' van Gent voor 1772 en 1773 La Bienfaisante ook vermeldt als 'De Weldoende'²², meent men dat haar voertaal het Frans was.

Er is een brief van 7 december 1782 bewaard waarin baron Francis Antoine de Plotho, secretaris van La Bienfaisante, zich bij medelid de hoogbaljuw Philippe Mathieu Vilain XIII erover beklagt dat "voilà bien longtemps que nos travaux maçonniques ont été suspendus".²³ Deze inactiviteit moet waarschijnlijk in verband worden gebracht met de 'demilitarisering' van Gent omstreeks 1782. In dat jaar werden de stadsvestingen afgebroken²⁴ en talrijke officieren, die lid waren van La Bienfaisante, verlieten toen inderdaad de stad.

In 1783 fusioneerde La Bienfaisante met La Félicité om een nieuwe loge, La Félicité Bienfaisante, te vormen (zie hierna). Op dat tijdstip waren nog weinig edellieden en militairen lid van La Bienfaisante. Eén enkel lid van die loge (de gewezen Voorzittend Meester markies Joseph Alexandre de l'Aspiur) ging over naar de meer 'democratische' loge La Félicité Bienfaisante.

La Félicité (1767-1783)

Over de oprichtingsdatum van La Félicité tast men in het duister. Parmentier²⁵ meent dat zij dateert van ca. 1780. Duchaine²⁶ en Destanberg²⁷ vonden een vermelding van de loge in 1767. Men weet alleszins niet met zekerheid van welke grootmacht zij haar

²¹ D. Maes, Toen de rode haan ook te Gent kraaide, *Ghendtsche Tydinghen*, XX (1991), 75.

²² Zie de verwijzingen in voetnoot 4.

²³ Geciteerd door: Ch. Parmentier, *o.c.*, 70; A. Verbeemen, *o.c.*, 15.

²⁴ V. Fris, *Histoire de Gand*, Gent, 1913, 292; D. Destanberg, *Gent onder Jozef II (1780-1792)*, Gent, 1910, 73-74.

²⁵ Ch. Parmentier, *o.c.*, 53-54, 81.

²⁶ P. Duchaine, *o.c.*, 468-469.

²⁷ D. Destanberg, *Histoire de la R.: L.: de Saint-Jean sous le titre distinctif du Septentrion*, *o.c.*, 14; A. Verbeemen, *o.c.*, 15.

constitutiebrieff ontving. Zo de loge dateert van 1767, werd de constitutiebrieff waarschijnlijk verleend door La Parfaite Harmonie te Mons, de loge die toen door de Franse Grootmeester prins Louis de Bourbon, graaf van Clermont, was aangewezen als Provinciale Grootloge voor Henegouwen, Brabant en Vlaanderen ("Grand Maître provincial et Inspecteur Général des loges rouges et bleues pour les provinces de Flandres, de Brabant et de Hainaut"). De 'comte de Clermont'²⁸ (een onwettige zoon van koning Lodewijk XIV) was een persoonlijke vriend van markies de Gages, Voorzittend Meester van La Parfaite Harmonie. Wanneer de Franse Grootloge enige jaren na de oprichting van La Félicité met allerlei interne moeilijkheden had af te rekenen, zocht markies de Gages zijn heil bij de meer stabiele Grootloge van Engeland, die hem in 1770 aanwees als Grootmeester van haar Provinciale Grootloge voor de Oostenrijkse Nederlanden. In de bewaarde notulen van de Provinciale Grootloge is evenwel geen sprake van een formele toetreding van La Félicité tot deze grootmacht. La Félicité komt slechts voor op het tableau van de loges die de Provinciale Grootloge in 1783 samenstelden. Aan het einde van dit tableau schreef en ondertekende markies de Gages: "vu et approuvé par le Marquis de Gages, Grand Maître Provincial".²⁹ Uit deze notitie kan men afleiden dat La Félicité door de Provinciale Grootloge minstens als een reguliere loge werd erkend. Haar Voorzittend Meester in 1783 was Alexandre Potier, magazijnbewaarder van het keizerlijk Entrepot aan de Coupure. De leden behoorden tot de midden- en kleine burgerij.

Over deze loge weet men heel weinig. Zij hield haar zittingen in de herberg 'L'Ecu de France' ('In den Franschen Schilt') aan de Kouterdreef (= Vogelmarkt), een "aubergie daer men logeert te voet en te peirde ... recht over het kleyn Vleeschhuys, by den Peirden Kauter". De herbergiers waren eerst Judocus de Keuleneer en zijn echtgenote Jeanne Louise Le Roy, daarna Jacques Schellekens, die overigens lid was van La Félicité. In 1783 fusioneerde La Félicité met La Bienfaisante, om La Félicité Bienfaisante te vormen.

Voor de 'petite histoire' moet worden gepreciseerd dat de Franse Grootmeester graaf de Clermont te Gent geen onbekende was. Wanneer de Franse koning Lodewijk XV in het kader van de Oostenrijkse Successieoorlog de stad Gent op 11 juli 1745 veroverde, werd hij aan het hoofd van zijn leger bijgestaan door graaf Herman Maurice de Saxe, 'maréchal de France' (1696-1750) en ... graaf de Clermont (1709-1771), die sedert 1737 Grootmeester was in Frankrijk. Om beide graven voor hun krijgskunde te belonen, verplichtte Lodewijk XV de steden van het veroverde gebied hen een aanzienlijke 'vergoeding' te betalen.³⁰ Graaf Herman Maurice de Saxe was lid van de prestigieuze loge Le Louis d'Argent te Parijs. In 1737 was hij een mededinger van graaf de Clermont geweest voor het Grootmeesterschap. Als jongere man was hij de minnaar van de vermaarde toneelster Adrienne Lecouvreur (1692-1730).

²⁸ M. Gaudart de Soulages & H. Lamant, *Dictionnaire des francs-maçons français*, 2de uitg., Parijs, 1995, 186.

²⁹ B. Van der Schelden, *o.c.*, 348-349.

³⁰ J. Nève de Mévergnies, *Gand sous l'occupation de Louis XV*, Gent, 1934, 23; ook in: *Bull. Maatsch. Gesch. & Oudheidkunde Gent*, XLI(1933), 46.

Graaf de Clermont had bovendien familie in het Gentse. Zijn neef Louis Joseph de Bourbon, 'prince de Condé' (1736-1818) huwde immers in 1753 Charlotte Godefride de Rohan-Soubise (1737-1760), een dochter van Charles de Rohan (1715-1787), 'prince de Soubise' en 'maréchal de France', maar ook ... heer van Heusden en burggraaf van Gent.³¹ Hij was de heer van de Burggravije van Gent, die enkele Gentse vrijmetselaars onder haar schepenen telde. Tijdens de Successieoorlog streed Charles de Rohan overigens in het leger van Lodewijk XV! Louis Joseph de Bourbon werd in 1773 lid van de prestigieuze loge Saint-Jean de Montmorency-Luxembourg en trad later ook toe tot L'Olympique de la Parfaite Estime te Parijs.³²

De Franse bezetting van Gent duurde tot 1749. Zij was "een van de verschrikkelijkste bezettingen welke de Arteveldestede in haar eeuwenlange geschiedenis kende".³³ Tijdens zijn verblijf te Gent verkeerde koning Lodewijk XV in het gezelschap van zijn nieuwe maîtresse (toen zegde men 'favorite'), mevrouw Le Normant d'Etioles, née Jeanne Antoinette Poisson (1721-1764). Door een te Gent gedateerde breve veranderde Lodewijk XV de naam van mevrouw d'Etioles in "marquise de Pompadour".

La Constante Union (1768)

La Constante Union werd opgericht op 18 juli 1768 krachtens een constitutiebrief van de Grootloge van Engeland. Bernard de Potter, Voorzittend Meester van La Discrète Impériale te Aalst, had bij de Engelse Grootloge de aanvraag van La Constante Union ondersteund en was aanwezig op de installatie van de nieuwe loge. La Constante Union sloot zich in 1770 aan bij de Provinciale Grootloge, en kreeg het nummer twee op het tableau van de loges van deze grootmacht.

Deze loge was vooral samengesteld uit Gentse edellieden en burgers. Na heel bedrijvig te zijn geweest onder het voorzitterschap van de fiscale ontvanger Jacques Mechelynck en van de edelman (later schepen) Joseph Sébastien d'Hane de Stuyvenberghe, liet de loge van 1773 af niets meer van zich horen. Voorzittend Meester was toen Pierre Georges de Meulenaere, ontvanger van de 'huisgelden' (belasting op de woningen), die onder het Frans Bewind verkozen zou worden als lid van het 'Corps Législatif'. Alleszins bestond de loge nog in december 1773 vermits haar Redenaar Jean Baptiste Le Cat op dat tijdstip het maçonniek diploma van Antoine Engelbert de Vinck ondertekende.³⁴ Toch stapten omstreeks die periode enkele vooraanstaande leden van La Constante Union over naar La Bienfaisante, onder meer jonkheer Joseph Sébastien d'Hane de Stuyvenberghe en burggraaf Charles Robert de Moerman d'Harlebeke.

Tijdens de zitting van de Provinciale Grootloge te Namur op 31 augustus 1778 acteerde men dat "La Constante Union ... étoit sans communication et correspondance depuis environ cinq ans ... et qu'il étoit de notoriété que leurs travaux étoient inter-

³¹ A. Havenith, *Recherches historiques sur le château et la seigneurie de Heusden, anciennement dite Vicomté de Gand*, Antwerpen, 1900, 278-281.

³² M. Gaudart de Soulages & H. Lamant, *o.c.*, 186.

³³ P. Kluykens, Karel van Lotharingen, *Ghendtsche Tydinghen*, XXIII (1994), 174.

³⁴ P. Duchaine, *o.c.*, 456.

rompus".³⁵ De Provinciaal Grootsecretaris kreeg de opdracht de loge aan te schrijven opdat aan de Grootmeester kennis zou worden gegeven van de redenen van dit stilzwijgen. La Constante Union beantwoordde deze brief niet. Tijdens de zitting van de Provinciale Grootloge te Mons op 31 augustus 1783 werd zij daarom uit het tableau van de loges geschrapt.³⁶ Ten onrechte schrijft de Oostenrijkse auteur Ernest Krivanec in zijn overzicht van de vrijmetselarij in de Oostenrijkse Nederlanden dat La Constante Union geschrapt werd omdat zij van 1781 af van het Frans naar het Nederlands omschakelde.³⁷ Artikel 8 van de *Règlements généraux de la maçonnerie universelle*, die de Grootloge van Engeland op 1 juli 1770 aan de Provinciale Grootmeester had meegedeeld, bepaalde "qu'une Loge qui a été douze mois sans tenir assemblée est ipso facto rayée du tableau".³⁸ De Provinciale Grootloge had gedurende tien jaar heel wat geduld betoond voor La Constante Union! Alleszins is volgens de notulen van de Provinciale Grootloge de voertaal van La Constante Union niet ter sprake gekomen. Men weet niet wat er precies met La Constante Union na december 1773 gebeurde.

Omstreeks 1781 ontstond te Gent een loge die de benaming La Constante Union gebruikte, en die bij de indiening van haar ledenlijst in 1786 verklaarde de opvolgster te zijn van de in 1768 opgerichte Constante Union. Uit het democratisch ledenbestand van de nieuwe Constante Union kan geen verband van personele aard worden afgeleid met de oorspronkelijke Constante Union. Alleen twee 'dienende broeders' en één gewoon lid waren lid van de twee 'versies' van La Constante Union. Uit formeel oogpunt was de tweede Constante Union irregulier, vermits de oorspronkelijke loge op het tableau geschrapt werd in 1783, en geen beslissing van de Provinciale Grootloge bekend is om de nieuwe Constante Union te regulariseren.

Tot haar stilzwijgen in 1773 vergaderde La Constante Union in het 'Hof van Sint-Antone' aan het Prinsenhof, een van de 'principaelste hostelryen en aubergien' van de stad. Deze 'hostelrye' maakte deel uit van de gebouwen van de Sint-Antoniusgilde van "coluvriniers, kanoniers ende Busschieters". De Gilde was pas sedert 1755 in dit lokaal gevestigd. Zij beschikte er over een prachtige Gildezaal met talrijke schilderijen die in de lambriseringsen waren ingewerkt en een kunstvolle plafonddecoratie. Waarschijnlijk gingen de logezittingen in die Gildezaal door. Talrijke leden van de Gilde waren ook lid van een loge te Gent. Omstreeks 1848 vestigde zich in het Sint-Antoniushof de wijnhandelaar en likeurstoker Constant van Thorenburgh-Mestdach.³⁹ De loge had zich voorgenomen om vanaf 1773 te vergaderen "in een seer schoone nieuwelykx gebouwde Vertreck-Plaetse aan de Loge toebehoorende".⁴⁰ In 1772 had de toenmalige logesecretaris Pierre Georges de Meulenaere reeds aan Grootmeester markies de Gages

³⁵ B. Van der Schelden, *o.c.*, 51.

³⁶ B. Van der Schelden, *o.c.*, 51-52, 398.

³⁷ E. Krivanec, *Geschiede der Freimaurerei in den österreichischen Nederlanden, Quatuor Coronati Berichte* (Wien), nr 4 (1976), 75.

³⁸ De tekst van dit reglement is afgedrukt in: P. Duchaine, *o.c.*, 426-434.

³⁹ Raadpleeg: C. Van Thorenburgh-Mestdach, *Histoire du commerce des vins à Gand*, Gent, 1904.

⁴⁰ *Nieuwen Almanach, curieus en util voor het Jaer 1773 ofte den getrouwen Wegwyser der stad Gend, zoo voor de Vremdelingen als voor de Inwoonders der selve stad*, 83.

meegedeeld dat een aangekondigde zitting van de Provinciale Grootloge niet zou kunnen doorgaan te Gent, "alléguant que le bâtiment qu'ils ont entrepris est tout au plus à demi achevé avec une maison voisine qui doit y avoir communication".⁴¹ Waar dit nieuw lokaal gevestigd was, weet men niet, temeer daar La Constante Union op non-actiefkwam in 1773. Wanneer de loge door een andere groep vrijmetselaars omstreeks 1781 werd voortgezet, kozen dezen als lokaal een huisje aan de Kriekerij, achter de kerk van de paters augustijnen. De 'nieuwe' Constante Union diende in 1786 haar ledenlijst in bij de Geheime Raad. Deze ledenlijst was de enige die in het Nederlands was gesteld: "Lijste der Vlaemsche loge La Constante Union à l'orient de Gand gepatenteert van den hertog de Beaufort van daeten 18 July 1768 de welke hunne vergaederinge sijn houdende in eenen hof gestaen ende gelegen in het kriekerey straetjen achter de augustynen ... waer van de naemen en de litten sijn als volgt [...]. Sij sijn de eenigste de welke sijn werckende in de vlaemsche taele sijnde hun moederlijke uit crachte van de bovengemelde patente, ende hebben d'eere zonder jactantie gesproken te zeggen dat alle de voordere die zig al hier sijn bevindende, uyt onze loge sijn gesproten".⁴²

De tweede versie van La Constante Union was dus uitgesproken Nederlandstalig. Fernand De Backer stipt aan dat deze sociaal-getinte vervlaamsing kenschetsend is voor het laat-achttiende-eeuwse klimaat te Gent.⁴³ Een typisch lid van La Constante Union in 1786 was bijvoorbeeld Karel Bataille, werkplaatsmeester van het 'Correctiehuys' aan de Coupure: hij was een bestuurslid van de rederijkerskamer De Fontaine, die in die tijd opnieuw zeer bedrijvig werd in het Nederlandstalig toneel- en cultuurleven. Of La Constante Union in 1786 de enige Gentse loge was die in het Nederlands arbeide is, volgens Herman Balthazar minder geloofwaardig "gezien de identische sociale samenstelling van de andere Gentse werkplaatsen en gezien de op dat ogenblik nog niet zo ver doorgevoerde verfransing van het sociale en kulturele leven".⁴⁴

Wat de voertaal was van de oorspronkelijke Constante Union is minder duidelijk. Een eigentijds handschrift in de Koninklijke Bibliotheek preciseert dat de constitutiebrief van 1768 werd afgegeven aan 'la loge flamande La Constante Union'.⁴⁵ Dit heeft wellicht weinig betekenis voor de voertaal van de loge, nu bijv. ook iemand als prins Charles Joseph de Ligne (overigens lid van La Bienfaisante) zichzelf een 'prince flamand' noemde. De vrijmetselaarsdiploma's van La Constante Union zijn in het Frans gesteld. Anderzijds is de enig bewaarde 'Nieuwjaarswens' van de dienende broeder Lieven de Vogelaere uit de eerste periode (1771) in het Nederlands gesteld.⁴⁶ Deze

⁴¹ B. Van der Schelden, *o.c.*, 389; Ch. Parmentier, *o.c.*, 76.

⁴² Geciteerd in: P. Duchaine, *o.c.*, 269-270.

⁴³ F. De Backer, *De vrijmetselarij in onze gewesten*, privé-uitg., 1994, 15.

⁴⁴ H. Balthazar, *Structuren en mutaties bij het politiek personeel. Een studie over het sociaal wisselingsproces te Gent in de vormingsjaren van de hedendaagse tijd (1780-1850)*, onuitg. doct. verh. univ. Gent, 1970, I, 104.

⁴⁵ Kon. Bibliotheek, Hs. nr. II-216 (*Ephémérides historiques et biographiques de la F.M. des temps les plus reculés jusqu'à nos jours*)

⁴⁶ Geciteerd door: P. Duchaine, *o.c.*, 470; B. Van der Schelden, *o.c.*, 49. Vgl. de (eveneens in

tekst wordt geciteerd onder het lemma de Vogelaere, Lieven. Een aantal Noord-Nederlanders waren lid van de loge, en er is een in het Nederlands gestelde briefwisseling bewaard tussen Voorzittend Meester Jacques Mechelynck en de Noord-Nederlandse Broeder Adriaan van Doorn Geene, Voorzittend Meester van de loge Le Soleil te Vlissingen (zie onder het lemma van Doorn Geene).⁴⁷ In sommige documenten wordt de loge 'De Stantvastige Eenigheid' of 'De Stantvastige Eendragt' genoemd. Volgens bepaalde bronnen werden de uitnodigingen tot de logezittingen in het Latijn gesteld.⁴⁸ De voertaal van de loge zal wellicht een mysterie blijven.

De loge La Constante Union werd onder het Frans Bewind in vrij dubbelzinnige omstandigheden opnieuw opgericht in 1809. Wegens het verzet van de andere Gentse loges (La Félicité Bienfaisante en Les Vrais Amis) werd zij niet erkend door het 'Grand Orient de France'. Zij staakte haar arbeid in november 1810. Een aantal van haar leden ging over naar La Félicité Bienfaisante, waarna zij zich in 1811 en 1812 aansloten bij de zopas opgerichte loge Le Septentrion.

La Félicité Bienfaisante (1783-1786)

La Félicité Bienfaisante ontstond uit een samensmelting van de loges La Félicité en La Bienfaisante. Tot de goedkeuring van de nieuwe loge was reeds op 31 augustus 1783 besloten door het Grootcomité van de Provinciale Grootloge. De eigenlijke constitutiebrief dateert van 12 september 1784. Op basis van de ledenlijsten lijkt het dat de nieuwe loge vooral een voortzetting was van La Félicité, en dat de talrijke edellieden van La Bienfaisante geen lid meer waren van La Félicité Bienfaisante. Wèl werd de actieve vrijmetselaar en gewezen Voorzittend Meester van La Bienfaisante, markies Joseph Alexandre de l'Aspiur, Voorzittend Meester van de nieuwe loge. Adjunct-Vorzittend Meester was de handelaar Clément de Blicquy, 1ste en 2de Opziener waren de behanger Joseph Caenepel en de slotenmaker Henri Hisette. Niet zonder reden schrijven Ch. Parmentier en A. Verbeemen dat "le marquis de l'Aspiur semble donc avoir subi l'influence de l'époque et avoir été sincèrement animé de tendances égalitaires".⁴⁹

La Félicité Bienfaisante vergaderde, zoals La Félicité, in de herberg 'L'Ecu de France' ('In den Franschen Schilt') aan de Kouterdreef (= Vogelmarkt), bij logebroeder Jacques Schellekens.

De loge La Félicité Bienfaisante werd onder het Frans Bewind opnieuw opgericht in 1803 onder impuls van Clément de Blicquy, Joseph Le Frère en Paul Marchand. De loge werd in 1804 door het Grand Orient de France erkend en in september 1806 plechtig geïnstalleerd. Een aantal andere Gentse vrijmetselaars van vóór 1786 sloten zich bij deze loge aan. Met name Charles Joseph Vilain XIII, "propriétaire, maire de

het Nederlands gestelde) 'Nieuwjaarwens' voor 1782 in: ASLK/CGER, *Un siècle de franc-maçonnerie dans nos régions, o.c.*, 161; H. Hasquin (ed.), *Oostenrijks België (1713-1794), o.c.*, 254.

⁴⁷ Raadpleeg: J.C. Lagendijk, *Vrijmetselarij in Zeeland*, Hulst, 1992, 30-31.

⁴⁸ Ch. Parmentier, *o.c.*, 75; A. Verbeemen, *o.c.*, 16.

⁴⁹ Ch. Parmentier, *o.c.*, 83; A. Verbeemen, *o.c.*, 20.

Wetteren", voorheen lid van La Bienfaisante, werd 1ste Opziener van de loge bij haar wederoprichting. Deze loge was bijzonder bedrijvig onder het Frans Bewind, en koningsgezind onder koning Willem I. Na de onafhankelijkheid van België verkoos La Félicité Bienfaisante, zoals de andere Gentse loges Le Septentrion en Les Vrais Amis, aangesloten te blijven bij het Grootoosten van Nederland onder het Grootmeesterschap van prins Frederik. La Félicité Bienfaisante staakte haar arbeid omstreeks 1855. De meeste van haar leden lieten zich bij Le Septentrion affiliëren.

Les Frères Zélés (1785-1786)

Over deze loge, die een kort bestaan kende, weet men heel weinig. Zij vergaderde en initieerde reeds leden in 1783 onder het voorzitterschap van advocaat Jacques Clément Lammens, toekomstig minister van Justitie van koning Willem I. De constitutiebrief van de Provinciale Grootloge is evenwel gedateerd op 29 maart 1785.

Uit een brief die door B. Van der Schelden wordt geciteerd, kan men afleiden dat Les Frères Zélés vergaderde in het lokaal van het neringhuis van de brouwers, op de hoek van Onderbergen en de Wilderoosstraat.⁵⁰ De loge beschikte daar over een prachtige vergaderkamer, die versierd was met vijf schilderijen van vermaarde meesters en met een plafond in gekleurd 'stuc' gemodelleerd in de vorm van een bas-reliëf dat enkele 'werken van Hercules' verbeeldt. In het archief van de loge Union et Progrès te Brussel worden sommige rekeningen van de Gentse loge Les Frères Zélés bewaard: de loge kocht vrij veel schollen en bier aan. Het broedermaal na de zitting bestond meestal uit gekookte vis of een stuk vlees, met kaas als nagerecht.⁵¹ Alleen de naam van een beperkt aantal leden is bekend door vermeldingen in enkele bewaard gebleven documenten. In 1786 diende Les Frères Zélés geen ledenlijst in bij de Geheime Raad. Op basis van wat men weet, was de loge samengesteld uit de leden van de Gentse adel, middenstand en vrije beroepen. Drie gewezen leden van La Constante Union, onder meer de gewezen Voorzittend Meester Jacques Mechelynck, werden officier-dignitaris in Les Frères Zélés (1ste Opziener, Secretaris en Thesaurier).

Er is een toespraak bewaard van de Provinciale Grootredenaar. Bij zijn bezoek aan de loge zei hij onder meer: "La maçonnerie est un art qui, unissant les hommes par le doux lien de la fraternité, leur enseigne à travailler d'un commun accord, à rendre leur vie heureuse, en mêlant l'utile à l'agréable. C'est cette maçonnerie qui nous tient toujours dans une paix intérieure, mais dans une paix bien éloignée de l'oisiveté; ... active au dehors, elle ne se nourrit que de bonnes actions et conserve en nous cette tranquillité d'âme qui nous rend supérieurs aux événements. Elle connaît toute l'amertume des remords de la conscience et tend à nous les épargner.

L'homme raisonnable, je veux dire le véritable maçon, est sévère envers lui-même, indulgent sur les défauts d'autrui, attentif et régulier sur tous ses devoirs, modeste dans la bonne fortune et tranquille dans l'adversité, toujours disposé à édifier et à profiter du mérite des autres. Egalement incapable de bassesse, de plaintes injustes,

⁵⁰ B. Van der Schelden, *o.c.*, 42. Van ca. 1830 tot 1855 vergaderde ook La Félicité Bienfaisante in dit lokaal (Ch. Parmentier, *o.c.*, 87.)

⁵¹ Ch. Parmentier, *o.c.*, 92; A. Verbeemen, *o.c.*, 19.

il parle bien de ses concurrents, il est toujours prêt à obliger, il bannit de ses assemblées et de ses banquets le luxe destructeur qui dévore l'aliment de la bienfaisance; en un mot, il veut tout devoir à la justice".⁵²

De loge Les Frères Zélés hield geen rekening met het edict van 1786, vermits zij nog zittingen hield in 1787. Zij antwoordde op geen enkele van de aanmaningen die haar werden verzonden door baron Alexander Friedrich von Seckendorf, voorzitter van het 'comité central' van de drie nog toegestane Brusselse loges.⁵³ Baron von Seckendorf-Aberden (1743-1814), luitenant-generaal in het Oostenrijks leger, was de 'adjudant-generaal' van de landvoogd (en Oostenrijks vrijmetselaar) hertog Albert von Sachsen Teschen (1738-1822), lid van de loge van de 'Strikte Observanz' Die Drei Adlern te Wenen. Ook von Seckendorff behoorde tot de 'Strikte Observanz', in de loge Die Drei Gekrönten Säule te Praag. Hij was tevens commandeur in de Teutonische (of Duitse) Orde. Van deze Orde was de landvoogd Karel van Lorreinen van 1761 tot zijn overlijden in 1780 de Grootmeester. Hij werd opgevolgd door aartshertog Maximilian Franz (1756-1801), de vijfde zoon van keizerin Maria Theresia. De aartshertog werd in 1785 bisschop van Keulen en Münster. Leden van de Teutonische Orde mochten niet trouwen, en moesten geloften afleggen van armoede, kuisheid en vroomheid. Hun nalatenschap diende aan de Orde te worden gelegateerd. Er bestonden zowel katholieke als protestantse 'baillages' van de Orde. Niet alle leden van de Orde traden om uitsluitend religieuze redenen toe: het gebeurde vaak dat edellieden lid werden van de Orde omdat zij een ontoereikend fortuin bezaten om overeenkomstig de gebruiken van hun stand in het huwelijk te treden. Ook weet men dat talrijke leden de drievoudige geloften niet steeds heel getrouw naleefden.

La Parfaite Amitié (1785-1786)

Deze loge, die een vijftiental leden telde, werd waarschijnlijk opgericht omstreeks 1785, hoewel sommigen gewagen van 1780.⁵⁴ Hoe dan ook, er is voor deze loge geen constitutiebrief bekend, noch van de Provinciale Grootloge noch van een andere maçonnieke grootmacht. Haar Voorzittend Meester Joseph Le Frère was een te Parijs geboren meester-kleermaker. De overige leden waren eveneens ambachtslieden en handelaars.

De loge vergaderde in de herberg 'Au Dauphin de France', aan de Plotersgracht (in werkelijkheid aan de Hertogstraat), die werd uitgebaat door medelid Jean Martin Soury. In 1786 diende de loge een ledenlijst in bij de Geheime Raad te Brussel.⁵⁵

⁵² Geciteerd in: A. Cordier, *o.c.*, 429-430; A. Verbeemen, *o.c.*, 18-19; D. Destanberg, *o.c.*, 19.

⁵³ P. Duchaine, *o.c.*, 469.

⁵⁴ A. Verbeemen, *o.c.*, 18.

⁵⁵ Zie P. Duchaine, *o.c.*, 270-271.

Een aantal leden van La Parfaite Amitié waren betrokken bij de wederoprichting van La Félicité Bienfaisante in 1803, onder meer gewezen Voorzittend Meester Joseph Le Frère die aan de nieuwe loge het archief en een aantal maçonnieke voorwerpen en memorabilia van La Parfaite Amitié ten geschenke gaf.